

Rokasgrāmata. Process, metodes un instrumenti ieinteresēto pušu iesaistīšanai jūras telpiskajā

Kopsavilkums

Jūras telpiskā plānošana (JTP) tāpat kā jebkura cita veida plānošana nesastāv tikai no plāniem un to satura, bet ietver arī šo plānu izstrādes procesu. Jūras telpisko plānu izstrādes un īstenošanas pamatā ir ekspertu zināšanu un dažādu jūras lietotāju un interešu grupu perspektīvu integrēšana, ko panāk, organizējot ieinteresēto pušu iesaistīšanas pasākumus.

Šajā rokasgrāmatā ir aplūkoti daži no aktuālākajiem jautājumiem, kas saistīti ar ieinteresēto pušu iesaistīšanu jūras telpiskajā plānošanā:

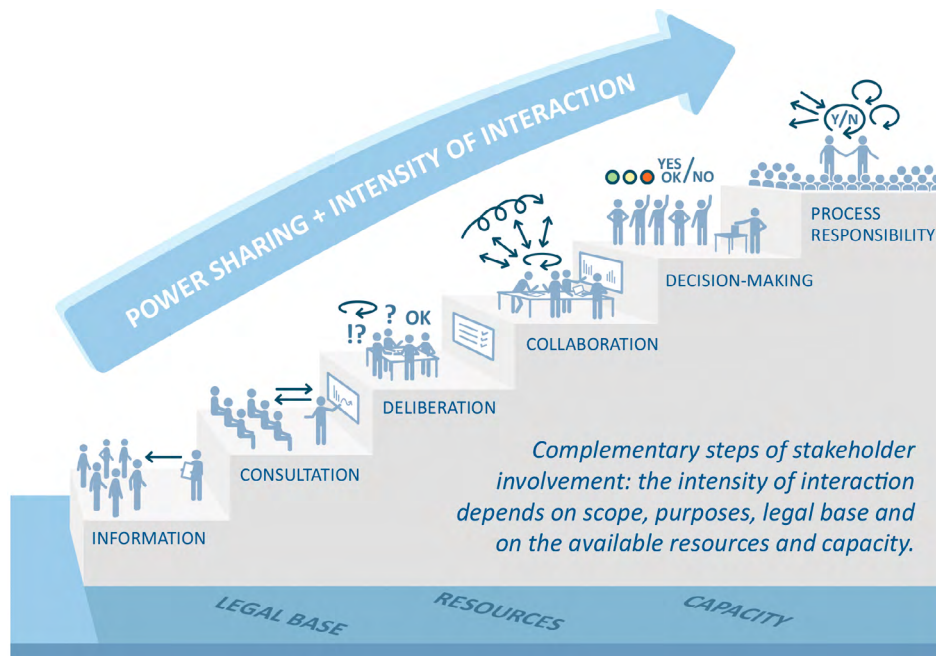
Kā pievērsties ieinteresēto pušu iesaistīšanai? Kā izprast ieinteresēto pušu vajadzības? Kuras ieinteresētās puses iesaistīt? Kad ir piemērots laiks ieinteresēto pušu iesaistīšanai? Kādas metodes un instrumenti ir nepieciešami? Kādi ir saistītie trūkumi? Kā procesa vadītājs var īstenot efektīvu, pārredzamu un taisnīgu procesu?

Šī rokasgrāmata sniedz praktiskajā īstenošanā iesaistītajām personām praktiskas atbildes uz minētajiem jautājumiem, piedāvājot ietvaru, uz kura pamata ir iespējams sistemātiski pieiet ieinteresēto pušu iesaistīšanai JTP procesā. Šeit izklāstītās idejas un pieejas ieinteresēto pušu iesaistīšanai balstās uz reālu pieredzi, ko guvuši plānotāji Baltijas jūras reģionā, un aptver visu JTP politikas ciklu.

Ieinteresēto pušu iesaistīšanas konceptuālais ietvars

Ieinteresētās puses jūras telpiskajā plānošanā tiek iesaistītas ar mērķi palīdzēt attiecīgajām ieinteresētajām pusēm ietekmēt plānošanas procesa saturu un virzienu, kā arī sniegt ieguldījumu tajā. "Dalības hierarhija", kas atspoguļota 2.-1. attēlā, vizualizē ieinteresēto pušu dažādos mērķus un pilnvaru dalīšanas pieaugošo intensitāti, paaugstinoties mijiedarbības līmenim ar ieinteresētajām pusēm. **2. nodaļa** mudina sistemātiski analizēt ieinteresēto pušu iesaistīšanu, sniedzot atbildes uz šādiem jautājumiem:

- **Kāpēc?** Apsveriet, kādi ir galvenie mērķi un nolūki, ko vēlaties sasniegt, iesaistot plānošanas procesā ieinteresētās puses. Šie iemesli var būt gan 1) normatīvi: lai sekmētu ieinteresēto pušu demokrātiskās tiesības līdzdarboties un lai sniegtu tām iespējas, gan 2) instrumentāli: lai izpildītu tiesību aktu prasības, lai apmainītos ar zināšanām vai lai veicinātu mijiedarbību. Pēc tam mērķus var iedalīt apakšmērķos atkarībā no JTP posmiem un pasākumiem, piemēram, informēšana, informācijas apkopošana, savstarpējā mācīšanās.
- **Kas?** Atkarībā no plānošanas procesa tvēruma un posma tajā būs ieinteresēti un būtu jāiesaista dažādi dalībnieki. Ieinteresētajām pusēm ir dažādas intereses un atšķirīga ietekmes kapacitāte/pilnvaras atkarībā no to tiesiskā pilnvarojuma un resursiem. Ieinteresētās puses var grupēt šādi: institūcijas/iestādes, NVO, iedzīvotāji, uzņēmumi, citas valstis utt.

2.-1. attēls

Dalības hierarhija jūras telpiskajā plānošanā. Izstrādājis A. Morfa un līdzautori, izmantojot Morfa un citi, 2019b

- **Kad?** Ieinteresētās puses var kļūt aktuālas dažādos plānošanas cikla brīžos. Plānošanas procesa aplis 2.-2. attēlā atspoguļo politikas procesu kā apli. Tas parāda, ka ieinteresēto pušu iesaistīšana nekad nav lineāra, bet ir cikliska; tai ir daži pastāvīgi elementi, savukārt citu veidu ieinteresēto pušu iesaistīšana ir saistīta ar konkrētiem politikas posmiem.
- **Kā?** Saistībā ar ieinteresēto pušu vispārējo iesaistīšanas procesu ir jāpieņem daudzi praktiski lēmumi, tostarp jāizraugās pasākumu norises vietas un ieinteresēto pušu iesaistīšanas instrumenti, kurus izmantos konkrētos pasākumos. 3. un 4. nodaļā ir aprakstīti reāli piemēri, kā Baltijas jūras reģiona valstīs ir īstenotas ieinteresēto pušu iesaistīšanu.
- **Kā tas viss darbojas kopā?** Kāpēc, kas, kad un kā ir savstarpēji saistīti un būtu jāapvieno detalizētā stratēģijā, nosakot laika grafiku, konkrētus mērķus un pasākumus. To var īstenot, izmantojot komunikācijas stratēģiju, kas pielāgota ieinteresēto pušu grupām, lai paskaidrotu, kā, kad un kur šīs puses būtu jāiesaista. Tomēr tai nevajadzētu būt neelastīgai stratēģijai, bet gan jābūt pielāgojamai jaunām vajadzībām.
- **Institucionālo zināšanu bāzes veidošana (atbildīgā komanda):** lai iesaistītu ieinteresētās puses, ir vajadzīgas konkrētas zināšanas un pieredze, tādēļ institucionālās pieredzes apkopošana vienviet ļauj pilnveidot ieinteresēto pušu iesaistīšanas prasmes un specializētās zināšanas (ietverot šā procesa sekmēšanu). Konsultantu, iestāžu un pašu ieinteresēto pušu ārējās zināšanas papildina šīs iekšējās zināšanas.
- **Ieinteresēto pušu plānošana un analīze:** sekmīga ieinteresēto pušu iesaistīšanas procesa pamatā ir izpratne par to, kuras ieinteresētās puses iesaistīt, un šo pušu informēšana par aktuālo situāciju. Šajā procesā var palīdzēt "ieinteresēto pušu saraksts" ar svarīgāko pušu, grupu un iestāžu kontaktinformāciju. Lieti var noderēt ieinteresēto pušu padziļināta analīze, lai izprastu ieinteresēto pušu prioritātes un vajadzības, jo tas var palīdzēt motivēt ieinteresēto pušu iesaisti un noteikt, kādas pieejas, metodes un instrumentus izmantot ieinteresēto pušu iesaistīšanas procesos.
- **Stratēģija:** stratēģija ar laika grafiku, mērķiem un pasākumiem ir svarīgs instruments ieinteresēto pušu iesaistīšanas procesa organizēšanai. Vispusīgas ieinteresēto pušu iesaistīšanas stratēģijas vai ieinteresēto pušu iesaistīšanas izmēģinājuma plānu izstrāde var nodrošināt stabilu pamatu ieinteresēto pušu efektīviem iesaistīšanas procesiem.
- **Komunikācija:** var izmantot gan formālas, gan neformālas komunikācijas metodes, lai pusēm, nozarēm vai konkrētām grupām sniegtu JTP informāciju un paziņotu par pasākumiem. Oficiālas tīmekļa vietnes, vietējie laikraksti, telefonsarunas, e-pasts, Twitter un Messenger — to visu var

Efektīvi ieinteresēto pušu iesaistīšanas procesi. Vispārējie principi, balstoties uz Baltijas jūras reģionā gūto pieredzi

3. nodaļā ir aplūkoti daži svarīgi principi, kas attiecas uz ieinteresēto pušu efektīvu iesaistīšanas procesu izstrādi, balstoties uz Baltijas jūras reģiona valstu (t. i., Dānijas, Igaunijas, Somijas, Vācijas, Latvijas un Zviedrijas) plānotāju reālo pieredzi. Zemāk ir uzskaitīti šie principi.

izmantot efektīvai komunikācijai un informācijas izplatīšanai konkrētās situācijās.

- **Sanāksmju plānošana:** ieinteresēto pušu efektīvu iesaistīšanas procesu izstrāde ir atkarīga no jautājumiem kāpēc? un kas? Sagatavošanās posmā plānotājiem ir jāapsver daudzi aspekti, tostarp sanāksmes vietas lielums, sanāksmes diena, pasākuma sākuma laiks un dalībnieku tehnisko zināšanu līmenis.
- **Atgriezeniskās saites izskatīšana:** ieinteresēto pušu atgriezeniskās saites izskatīšanu atļauj tiesību akti, turklāt tā ir vērtīgs informācijas avots. Tādēļ šāda informācija ir jāapkopo un jāapstrādā sistemātiski un pārredzami, lai nepieļautu informācijas zudumus, saglabātu ieinteresēto pušu uzticību un pieņemtu likumīgus lēmumus.
- **Starpvalstu darbs:** kaimiņvalstis ir nozīmīgas JTP ieinteresētās puses, un ES JTP direktīva paredz pārrobežu koordināciju. BaltSeaPlan, PartiSEaPate, Baltic SCOPE un Pan Baltic Scope projekti ir funkcionējuši kā platformas starpvalstu mijiedarbībai. Valodu un administratīvās atšķirības, kā arī dažādi valstu plānošanas posmi var apgrūtināt ieinteresēto pušu pārrobežu iesaistīšanu, tomēr tas sniedz iespēju plānotājiem un ieinteresētajām pusēm apmainīties ar zināšanām un mācīties no pārējo metodēm un prakses.

Praktiskas ieinteresēto pušu iesaistīšanas metodes un instrumenti

4. nodaļā plānotājiem ir piedāvātas dažādas ieinteresēto pušu iesaistīšanas metodes un instrumenti, ko var izmantot četros galvenajos plānošanas procesa posmos.

- **Tvēruma izstrādes posms:** šis posms būtu jāuzsāk ar JTP ieinteresēto pušu iesaistīšanas stratēģijas izstrādi atbilstīgi mērķiem un pieejamajiem resursiem. Turklāt šajā posmā notiek ieinteresēto pušu plānošana un sazināšanās ar tām, kā arī to lomu sadalīšana jūras plānu izstrādē. Lielākajā daļā valstu neformālais process, lai sazinātos ar ieinteresētajām pusēm, sākās krietnu laiku pirms oficiālā datuma. Parasti atklāšanas pasākums bija liela konference ar dažādu ieinteresēto pušu atvērtu un iekļaujošu dalību.
- **Izstrādes un apspriešanās posms:** izstrādes posms ir posms, kurā ieinteresētās puses un plānotāji sāk apzināt konkrētus plānošanas risinājumus, un tam ir vajadzīgi specifiskāki ieinteresēto pušu iesaistīšanas instrumenti un metodes. Tiek izmantoti dažādi mijiedarbības veidi, piemēram: **apmeklējumi uz vietas** (lai labāk izprastu konkrētās vietas raksturlielumus un sniegtu iespējas vietējām kopienām), **tiešsaistes sanāksmes** (ar piekrastes pašvaldībām, lai tās informētu par to lomu un iespējām), **tematiskas sanāksmes** (lai izskatītu konkrētu

2.-2. attēls

JTP un integrētas piekrastes pārvaldības plānošanas procesa aplis. Izstrādājis A. Morfa un līdzautori.

nozaru saturu, vajadzības un tehniskos ierobežojumus), **divpusējas vai daudzpusējas sanāksmes jeb world-café** (lai atbalstītu mijiedarbību starp ieinteresēto pušu grupām, apzinātu konfliktus un sinerģiju, izstrādātu kopīgus risinājumus), **darbs ģeogrāfiskos apakšreģionos** (lai sašaurinātu fokusa tvērumu), **darbs ar kartēm** (lai labāk vizualizētu iespējamus risinājumus un uzlabotu diskusijas), **interesu matrica** (lai apzinātu nozaru intereses un iespējamus konfliktus vai sinerģiju ar citiem pasākumiem), **scenāriju izstrāde** (lai parādītu plānu potenciālo ietekmi uz dažādām ieinteresētajām pusēm), **ietekmes novērtējums** (lai nodrošinātu, ka JTP ietver vides apsvērumus) utt. Interesanti, ka plānotāji ieinteresēto pušu dalībai neizmantoja sarežģītus modeļus un digitālās telpisko lēmumu atbalsta sistēmas (SDSS), jo tās uzskatīja par pārlietu sarežģītām, neelastīgām un saistītām ar augstām izmaksām. Papildus tika organizētas **apspriešanas** daudz plašākā apmērā nekā to paredz formālās prasības, un atgriezeniskā saite tika saņemta dažādos veidos, proti, **e-pastā, diskusijās klātienē par plāna projektu, digitālajās kartēs, atvērtās sanāksmēs utt.** Parasti, procesam virzoties uz priekšu, atgriezeniskā saite kļuva aizvien detalizētāka.

- **Īstenošanas posms:** tikai dažas Baltijas jūras reģiona valstis ir nonākušas īstenošanas posmā, tādēļ nav pieejama apjomīga empīriskā informācija par ieinteresēto pušu iesaistīšanu šajā procesa posmā. Jāatzīmē, ka pēc plāna izstrādes pabeigšanas ir jāsaņem valdības akcepts, un tas var būt saistīts ar ilgstošu novērtēšanas un pārskatīšanas procesu. Pēc plāna akceptēšanas plānotājiem ir jāuzrauga tā īstenošana, kopā ar ieinteresētajām pusēm un — atkarībā no atbildības jomām — ar citiem administratīvajiem līmeņiem apzinot pārvaldības un praktiskus risinājumus, piemēram, dažādu lietojumu licencēšanu.
- **Novērtējuma un mācīšanās posms:** ir pieejams maz empīrisku liecību par šo posmu, jo tikai daži valstu plāni ir pilnībā īstenoti. Tomēr efektīva novērtējuma ietvaros tiks

izskatīts plāna saturs, plānošanas process, tas, cik labi darbojas plāns, un plāna vispārējā ietekme (efektivitāte, apmierinātība utt.). Rezultātus var izmantot, lai mācītos, un gūto pieredzi var izmantot nākamajos plānos. Vācijas gadījumā ir veikti tās plānu vidusposma pārskati un kvalitātes novērtējumi. Pārskati parāda, kā ir mainījies plašāks konteksts, kā rezultātā var būt nepieciešamas izmaiņas otrajā plānošanas kārtā. Proti, vērienīgie valsts mērķi, kas noteikti attiecībā uz atjaunojamo energoresursu enerģiju, ļauj pamatoti sagaidīt, ka ar jauno plānu centīsies paplašināt teritoriju, kas ir paredzēta vēja parkiem jūrā.

Turpmākais virziens ieinteresēto pušu iesaistīšanai jūras telpiskajā plānošanā

Ieinteresēto pušu iesaistīšana būtu jāuzskata par nepārtrauktu procesu, kas ir JTP sastāvdaļa visos posmos, nevis ir viens atsevišķs pasākums. Mainoties plānošanas komandām, sociālekonomiskajai videi, valstu interesēm un prioritātēm, mainās arī ieinteresētās puses un to lomas. Tādēļ plānotājiem ir pastāvīgi jābūt elastīgiem un rūpīgi jāseko līdzi ieinteresēto pušu mainīgajām vajadzībām un izmantotajām ieinteresēto pušu iesaistīšanas pieejām un instrumentiem. Tomēr JTP, visticamāk, nespēs atrisināt visus jūras izmantošanas konfliktus un problēmas. Tādēļ plānotājiem saistībā ar ieinteresēto pušu iesaistīšanas procesu izmantošanu ir jābūt pragmatiskiem un jāpieņem lēmumi, balstoties uz labākajām pieejamajām ieinteresēto pušu zināšanām un uz pieejamajām specializētajām zināšanām. Šī rokasgrāmata piedāvā praktiskus ieinteresēto pušu iesaistīšanas instrumentus un metodes, kas ir pieejami, lai izstrādātu un īstenotu efektīvus JTP procesus. Tomēr JTP sekmes galā būs atkarīgas no rūpīgi izraudzītu ieinteresēto pušu iesaistīšanas metožu un instrumentu kombinācijas, kā arī no procesu vadītāju un plānotāju spējas pielāgot ieinteresēto pušu iesaistīšanas pieejas tā, lai tās atbilstu dažādām vajadzībām un kontekstiem.

Authors: Alberto Džiakometi (a), Andrea Morfa (a,b), Kīra DŽī (c), Maikls Kuls (a), Hanna Lutala (d), Sorens Kvists Eliasens (a), Elīna Sedegrīna (a)

Dizains: Vaida Ražaitytė (a)

Bilde: pixabay.com

(a) Nordregio, Stokholma, Zviedrija

(b) Zviedrijas Jūras vides institūts, Gēteborgas Universitāte, Zviedrija

(c) Helmholtz-Zentrum für Material-und Küstenforschung GmbH, Geesthacht, Vācija

(d) Turku Universitāte, Somija

Šī rokasgrāmata ir izstrādāta BONUS BASMATI projekta ietvaros. Tajā izklāstīta laba prakse un sniegts ieskats par Baltijas jūras reģiona ieinteresēto pušu iesaistīšanu jūras telpiskajā plānošanā. Rokasgrāmata ir pieejama tiešsaistē: www.bonusbasmati.eu

BONUS BASMATI ir saņēmis finansējumu no BONUS (185. pants), ko kopīgi finansē ES un Dānijas Inovāciju fonds, Zviedrijas Pētniecības padome, Somijas Akadēmija, Latvijas Izglītības un zinātnes ministrija un Forschungszentrum Jülich GmbH (Vācija).